

dolat újrabeépítése a lecsúszó közép- és alsó középosztály, az állástalan diplomások és különösen a kis fizetésű közalkalmazottak, alacsonyabb besorozású katonatisztek körében, vagyis Gömbös Gyula eredeti tömegbázisában.²⁰ Múltja alapján ilyen körülmények között másra, mint Gömbösre, aligha eshetett azok választása, akik alig várták a Szegedről elindított nemzeti-keresztény mozgalom történelmi küldetésének beváltását.

Az inga kileng jobbra: a Gömbös-éra, 1932–1936

Gömbös antiszemitizmusa. Az ellenforradalom legelső perceitől egészen 1936 végén bekövetkezett haláláig Gömbös Gyula volt a magyarországi szélsőjobboldal legmarkánsabb képviselője és vezéralakja. Politikai pályafutása világosan tükrözte azt a kettősséget, amely a szélsőjobboldal részéről a zsidókérdés kezelését a két háború közti időszakban jellemezte. Dühödtt antiszemitizmusával azonban összeegyeztethetőnek tartotta, hogy mozgalmába bevonjon „lojális és hazafias érzésű” gazdag zsidókat is, sőt az ilyeneket titkos társaságaiba is felvette. Ezt a fajta opportunizmust az diktálta, hogy mozgalmának kellő pénzügyi hátteret tudjon biztosítani, de soha egyetlen pillanatig sem habozott, hogy az antiszemitizmust mint erős lélektani és politikai fegyvert ideológiai céljainak szolgálatába állítsa. Antiszemita demagógia segítségével toborozta híveit Horthy nemzeti hadseregébe, antiszemita jelszavakkal fűtötte a fehérterror kazánját, és antiszemita érveket használt, amikor felszólított arra, hogy a „bűnös” Budapestet meg kell büntetni. Gömbös azt kívánta, hogy azokra, akik az országban maradhatnak, általános kvótarendszert alkalmazzanak. Ezt az álláspontot ismételte meg és fejtette ki a húszas évek elején német nyelven kiadott könyvében, a *Die Juden in Ungarnban*. Miként ott olvasható:

A zsidókérdést rendezni kell, különben 50 vagy 100 év múlva nem lesz magyar birtokos, és az ország ügyeit ők fogják intézni. A tétel egyszerű, a zsidók bármely téren csak számarányuknak megfelelően érvényesülhetnek...²¹

Gömbös sok tekintetben anticipálta azt a politikát, amelyet azután a Harmadik Birodalom valósított meg. A nácihoz hasonlóan neki is az volt a rögeszméje, hogy a zsidók nemzetietlenek, és a zsidókérdés részleges megoldását úgy képzelte el, hogy együttműködve a „cionista szervezetekkel”, a zsidók „fölslegét” „kitelepítsék”. Akárcsak a náci, politikai pályafutásának első időszakában ő is azt hirdette, hogy a zsidók alapvetően és természetüknél fogva hazafiatlanok és született internacionalisták, vagyis bolsevikok, s ez a tendencia váltja ki az antiszemitizmust. Nézetét különféle antiszemita kiadványokban fejtette ki, többek között a *Szózatban*.²²